

Carmen DICHII¹
dichii.carmen@gmail.com

VICTIMA FABRICĂRII SAU PUNERII ÎN CIRCULAȚIE A SEMNELOR BĂNEȘTI FALSE SAU A TITLURILOR DE VALOARE FALSE

Abstract: Studiul examinează delimitarea dintre accețiunea juridico-penală a victimei infracțiunii și accețiunea procesual-penală a acesteia, pornind de la definiția din legislația europeană, care include atât persoana afectată direct, cât și cele prejudiciate prin rigoșeu. În sens strict penal însă, victima este titularul valorii sociale protejate de norma de incriminare, iar persoanele care resimt doar efectele colaterale ale faptei nu pot fi considerate victime ale infracțiunii, chiar dacă suferința lor este reală. Confuzia dintre cele două accețiuni apare și în jurisprudența constituțională, unde prejudiciul este tratat ca element definitoriu al victimei, deși doctrina subliniază constant că noțiunea juridico-penală de victimă nu se suprapune cu cea procesual-penală. Această idee este confirmată de multiple opinii doctrinare, care accentuează că victima este persoana asupra căreia se resimte nemijlocit atingerea adusă valorii sociale protejate. Aplicând aceste repere asupra infracțiunilor de fabricare sau punere în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false, care sunt prevăzute la art. 236 din Codul penal al Republicii Moldova, se poate afirma că victimă certă / principală este emitentul semnelor bănești sau al valorilor mobiliare autentice. Persoana care obține sau deține semne bănești ori valori mobiliare false prin inducere în eroare, reprezintă o victimă eventuală / secundară, deoarece prejudiciul său derivă doar în cazul în care interacționează cu făptuitorul. Statul, societatea sau uniunile monetare de state nu pot avea calitatea de victimă a infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal al Republicii Moldova. La relațiile sociale protejate împotriva infracțiunilor prevăzute de acest articol participă direct nu astfel de subiecte colective, ci persoane fizice sau juridice, privite ca reprezentanți ai societății, ca actori sociali concreți.

Cuvinte-cheie: emitent, fabricare, persoană indusă în eroare, punere în circulație, relație socială, subiect pasiv, victimă.

¹ Doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice și Economice, Universitatea de Stat din Moldova (ROR: <https://ror.org/0475kvb92>); e-mail: rector@usm.md; procuror în Procuratura Drochia, Oficiul Dondușeni; e-mail: dichii.carmen@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-7522-7347>

THE VICTIM OF THE PRODUCTION OR PUTTING INTO CIRCULATION OF COUNTERFEIT CURRENCY OR COUNTERFEIT SECURITIES

Abstract: *The study examines the distinction between the criminal-law meaning of the victim of an offence and its procedural-law meaning, starting from the definitions found in European legislation, which include both the person directly affected and those harmed indirectly. In the strict criminal-law sense, however, the victim is the holder of the social value protected by the incriminating norm, and persons who experience only the collateral effects of the act cannot be regarded as victims of the offence, even if their suffering is real. The confusion between these two meanings also appears in constitutional case-law, where the prejudice is treated as a defining element of the victim, although doctrine consistently emphasises that the criminal-law notion of victim does not overlap with the procedural-law notion. This idea is confirmed by multiple doctrinal opinions, which stress that the victim is the person upon whom the infringement of the protected social value is directly felt. Applying these criteria to the offences of production or putting into circulation of counterfeit money or counterfeit securities, provided by the art. 236 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, it may be stated that the certain / principal victim is the issuer of genuine money or genuine securities. The person who obtains or holds counterfeit money or counterfeit securities because of being deceived constitutes a possible / secondary victim, since their prejudice arises only if they interact with the perpetrator. The state, society, or monetary unions of states cannot qualify as victims of the offences provided by the art. 236 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. In the social relations protected against the offences provided by this article, not such collective subjects directly participate, but natural or legal persons, regarded as representatives of society, as concrete social actors.*

Keywords: *emitent, production, deceived person, putting into circulation, social relation, passive subject, victim.*

1. INTRODUCERE.

Nu toți doctrinarii din Republica Moldova au aceeași părere privind posibilitatea de existență a victimei în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM. De exemplu, C. Gurschi¹, A. Borodac² și V. Berliba³, în procesul de examinare a elementelor constitutive ale infracțiunilor sus-amintite, nu identifică un astfel de semn constitutiv al obiectului infracțiunii. Dimpotrivă, un alt grup de autori – S. Brînza, V. Stati⁴, V. Manea⁵, Gh. Nicolaev⁶ și A. Stratan⁷ – identifică situațiile în care infracțiunile, prevăzute la art. 236 CP RM, implică prezența victimei.

De datorita noastră este să verificăm dacă infracțiunile, prevăzute la art. 236 CP RM, au victimă sau nu. Pentru a înțelege care dintre cele două poziții doctrinare prezentate mai sus este fundamentată, trebuie, mai întâi, să stabilim conținutul conceptului de victi-

¹ Barbăneagră A. ș.a. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A. Barbăneagră. Chișinău: Arc, 2003, p. 495-499. 836 p.

² Borodac A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p. 310-313. 622 p.

³ Barbăneagră A. ș.a. Codul penal comentat și adnotat. Chișinău: Cartier, 2005, p. 355-358. 656 p.

⁴ Brînza S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 25. 1300 p.; Brînza S., Stati V. Drept penal. Partea specială: Compendiu. Chișinău: CEP USM, 2021, p. 256-257. 370 p.; Stati V. Infracțiuni economice: Note de curs. Ediția a 3-a. Chișinău: CEP USM, 2019, p. 39. 600 p.; Stati V. Infracțiuni economice: Monografie. Chișinău: Tipografia Centrală, 2024, p. 39. 667 p.

⁵ Stati V., Manea V. Noi abordări referitoare la aplicarea răspunderii pentru infracțiunile prevăzute la art. 236 și 237 CP RM. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2013, nr. 3, pp. 188-196.

⁶ Poalelungi M. ș.a. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p. 785. 1192 p.

⁷ Brînza S., Stati V., Stratan A. Drept penal. Partea specială: Compendiu. Ediția a 2-a. Chișinău: CEP USM, 2025, p. 267. 402 p.

mă a infracțiunii.

2. METODE ȘI MATERIALE APLICATE.

Studiul utilizează delimitarea conceptuală pentru a diferenția sensul juridico-penal al victimei de cel procesual-penal, urmată de analiza dogmatică a valorii sociale protejate și a titularului acesteia. Analiza normativă a art. 236 CP RM servește la identificarea victimelor certe / principale și a victimelor eventuale / secundare ale infracțiunilor prevăzute de acest articol, iar raționamentul logic și interpretarea sistemică sunt aplicate pentru a demonstra că statul, societatea sau uniunea monetară de state nu pot fi considerate victime ale fabricării sau punerii în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false.

Lista abrevierilor

BNM – Banca Națională a Moldovei;

CP RM – Codul penal al Republicii Moldova.

3. DISCUȚII ȘI REZULTATELE OBȚINUTE

În încercarea de a clarifica cine poate fi considerat victima unei infracțiuni, ne orientăm către un act normativ cu autoritate incontestabilă, care utilizează în mod explicit conceptul de victimă a infracțiunii. Conform lit. (a) alin. (1) art. 2 din Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului, „«victimă» înseamnă: (i) o persoană fizică ce a suferit un prejudiciu, inclusiv o vătămare a integrității sale fizice, mentale sau emoționale, sau un prejudiciu economic, cauzate în mod direct de o infracțiune; (ii) membrii familiei unei persoane al cărei deces a fost cauzat în mod direct de o infracțiune și care au suferit prejudicii în urma decesului persoanei respective.”⁸

În această definiție, în partea finală, sunt menționate „persoanele care au suferit prejudicii prin rigoșeu sau reflectare”.⁹ Dezvoltând ideea, autorul acestei trăsături caracterizante, A.-I. Coste, menționează că „Situțiile cel mai des întâlnite în practica judiciară de persoane vătămate ca urmare a comiterii infracțiunii, altele decât subiecții pasivi ai acesteia (evid. ns.), sunt cele în care subiectul pasiv decedează, lăsând în urmă persoane legate de acesta prin relații de interes patrimonial și/sau nepatrimonial (moral).”¹⁰

Într-adevăr, în definiția reprodușă mai sus apare și categoria persoanelor care nu sunt vizate direct de infracțiune, dar care resimt efectele ei colaterale. Ele nu sunt titulare ale valorii sociale protejate de norma penală; prejudiciul adus lor apare doar pentru că valoarea protejată a fost atinsă în persoana altcuiva. De aceea, în sens strict penal, persoanele care resimt efectele colaterale ale infracțiunii nu pot fi considerate victime, chiar dacă, în plan uman și social, suferința lor este reală și necesită atenție.

⁸ Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32012L0029> (accesat la 4 ianuarie 2026).

⁹ Coste A.-I. Subiectul pasiv al infracțiunii și persoana vătămată prin comiterea acesteia. Analiză comparativă a celor două noțiuni din prisma constituirii ca parte civilă în procesul penal. În: Themis, 2020, nr. 2, p. 8-34.

¹⁰ Ibidem.

Într-o altă ordine de idei, definiția analizată anterior indică, în partea ei inițială, că victima este persoana care a suferit un prejudiciu. Pornind de aici, devine necesar să abordăm problema confuziei dintre sensul juridico-penal al noțiunii de victimă a infracțiunii și sensul pe care aceeași noțiune îl capătă în plan procesual penal.

În acest context, Gh. Pavliuc evidențiază practica defectuoasă „de căutare a semnificației juridico-penale a noțiunii de victimă în alin. (1) art. 58 al Codului de procedură penală.”¹¹ Conform acestei norme, „se consideră victimă orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale.”¹² Este ușor de remarcat că, potrivit acestei definiții, existența victimei pare posibilă doar în cazul infracțiunilor materiale. Totuși, infracțiunile formale prevăzute la art. 155, 164, 165, 166, 171-175¹ ș.a. din CP RM contrazic această concluzie, demonstrând că noțiunea de victimă nu poate fi limitată exclusiv la situațiile în care se produce un rezultat prejudiciabil concret.

Chiar în jurisprudența constituțională se admite uneori confuzia dintre accepțiunea juridico-penală a victimei infracțiunii și accepțiunea procesual-penală a acesteia. Astfel, în pct. 141 din Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 24 din 17.10.2019 privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin. (3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit. b) și din articolul 335 alin. (1)¹ din Codul penal, se menționează: „Noțiunea de «interes public» este abstractă și nu asigură identificarea entității căreia îi sunt cauzate daunele, adică victima infracțiunii (evid. ns.)”¹³

Criticând o astfel de abordare, ne exprimăm acordul cu Gh. Gladchi, care opinează: „Noțiunea juridică penală de victimă nu trebuie confundată cu noțiunile procesual-penale de victimă.”¹⁴ La rândul său, A.-I. Coste consemnează: „Noțiunea de subiect pasiv nu se suprapune perfect peste noțiunea de persoană prejudiciată, noțiune care desemnează orice persoană care în urma comiterii unei infracțiuni a suferit un prejudiciu.”¹⁵ Pozițiile doctrinare analizate evidențiază un aspect esențial: termenii utilizați în dreptul penal nu întotdeauna coincid cu cei folosiți în procedura penală, chiar dacă aparent se referă la realități similare.

În încercarea de a trasa o linie de delimitare, Gh. Gladchi menționează: „Victimă este considerată acea persoană, asupra corpului fizic al căreia a influențat nemijlocit vinovatul, prin săvârșirea infracțiunii.”¹⁶ După M. Botnarenco și A. Strîmbeanu, „prin «victimă a infracțiunii» se are în vedere persoana fizică sau persoana juridică asupra căreia este săvârșită infracțiunea.”¹⁷ În toate aceste opinii se regăsește aceeași idee de fond: victima este persoana asupra căreia infracțiunea lasă o urmă directă, fie prin atingerea adusă

¹¹ Pavliuc Gh. Victima în dreptul procesual penal și în dreptul penal. În: Актуальные научные исследования в современном мире, 2018. Вып. 3, ч. 8, p. 27-32.

¹² Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110 (447).

¹³ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin. (3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit. b) și din articolul 335 alin. (1) din Codul penal. Nr. 24 din 17.10.2019. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 338-343 (207).

¹⁴ Gladchi Gh. Obiectul material al infracțiunii și victima infracțiunii. În: Reabilitarea victimelor infracțiunii, 22 octombrie 2021, Chișinău. Bălți: Indigou Color, 2022, p. 70-76.

¹⁵ Coste A.-I. Subiectul pasiv al infracțiunii și persoana vătămată prin comiterea acesteia. Analiză comparativă a celor două noțiuni din prisma constituirii ca parte civilă în procesul penal. În: Themis, 2020, nr. 2, p. 8-34.

¹⁶ Gladchi Gh. Obiectul material al infracțiunii și victima infracțiunii. În: Reabilitarea victimelor infracțiunii, 22 octombrie 2021, Chișinău. Bălți: Indigou Color, 2022, p. 70-76.

¹⁷ Botnarenco M., Strîmbeanu A. Victima infracțiunilor prevăzute la art. 259 din Codul penal. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2022, nr. 8, p. 111-120.

corpului sau intereselor sale, fie prin limitarea posibilității de a-și continua viața socială în mod firesc. Indiferent de nuanțele doctrinare, în centrul noțiunii rămâne persoana – cea care simte efectul faptei și ale cărei drepturi sunt atinse în mod nemijlocit.

În doctrina penală română se specifică preponderent nu noțiunea de victimă a infracțiunii, ci cea de subiect pasiv al infracțiunii. Precizăm că aceste două noțiuni au același înțeles. Aceasta se desprinde în mod implicit din punctele de vedere exprimate de penaliști din România și din Republica Moldova. Astfel, în opinia lui M. A. Hotca, „în sens strict penal, victima infracțiunii este de fapt subiectul pasiv al acesteia.”¹⁸ După părerea lui N. Buza, „victima infracțiunii reprezintă subiectul relațiilor sociale, a cărei apărare este exercitată prin intermediul unei incriminări concrete.”¹⁹ Nu în ultimul rând, P. Guidea consideră că „victima infracțiunii este subiectul relațiilor sociale protejate penal, prin intermediul căruia se aduce atingere valorilor sociale ale căror titular este subiectul respectiv.”²⁰ Altfel spus, relația socială își dobândește existența juridică doar prin prezența subiecților care o compun; în absența acestora, ea nu poate fi concepută. În cadrul acestei structuri, victima ocupă o poziție distinctă, întrucât asupra ei se proiectează consecințele încălcării normei de incriminare, iar afectarea drepturilor și intereselor sale relevă ruptura produsă în arhitectura relației sociale.

Revenind la echipolența dintre noțiunea de victimă a infracțiunii și cea de subiect pasiv al infracțiunii, apreciem că utilizarea primei este preferabilă, întrucât aceasta beneficiază de o consacrare expresă și constantă în Codul penal al Republicii Moldova (art. 77, 90, 132², 134²¹, 134²⁷, 145, 146, 148, 151, 152, 156, 159, 163, 164, 165 etc.). Totuși, nimic nu ne împiedică să valorificăm și ideile dezvoltate în dreptul penal român. În acest plan, este util de menționat că M. Udroui caracterizează subiectul pasiv al infracțiunii ca fiind „persoana fizică sau persoana juridică, titulară a valorii sociale ocrotite penal, împotriva căreia s-a îndreptat infracțiunea și asupra căreia se răsfârâge urmarea socialmente periculoasă a infracțiunii.”²¹ O viziune apropiată este exprimată în pct. 23 din Decizia Curții Constituționale a României nr. 726 din 06.12.2016 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 35 alin. (1) din Codul penal și art. 238 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal: „Noțiunea de subiect pasiv este folosită în mod frecvent în doctrina juridică de drept penal, ea definind titularul valorii sociale ocrotite prin reglementarea infracțiunii, valoare socială care este afectată prin săvârșirea acesteia.”²²

Aceste două direcții de analiză ajung, în esență, la aceeași idee: victima infracțiunii este purtătorul valorii sociale pe care norma de incriminare o protejează și în al cărui spațiu personal sau instituțional se resimte efectul faptei. După ce am stabilit în plan conceptual cine este victima infracțiunii și care este rolul acesteia în contextul obiectului infracțiunii, se impune examinarea ipotezelor în care apare victima infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM, precum și a caracteristicilor acesteia.

¹⁸ Hotca M.A. Manual de drept penal. Partea generală. București: Universul Juridic, 2020, p. 188. 592 p.

¹⁹ Buza N. Victima infracțiunii de tratamente inumane (art. 137 CP RM). În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2010, nr. 3, p. 176-181.

²⁰ Guidea P. Obiectul infracțiunii prevăzute la art. 168 din Codul penal. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2024, nr. 8, p. 110-114.

²¹ Udroui M. Drept penal. Partea generală. București: C.H. Beck, 2018, p. 97. 776 p.

²² Decizia Curții Constituționale a României referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 35 alin. (1) din Codul penal și art. 238 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal. Nr. 726 din 06.12.2016. În: Monitorul Oficial al României, 2017, nr. 130.

În acest demers vom porni de la câteva prevederi normative pe care le considerăm relevante. Astfel, în pct. 2 din Hotărârea BNM nr. 24 din 09.02.1999 cu privire la modificarea hotărârii Consiliului de Administrație al BNM nr. 1 din 12.01.1998 cu privire la punerea în circulație a monedei metalice cu valoarea nominală de 50 de bani, modelul anului 1997, se prevede că „monedele false vor constitui pierderile agenților economici, instituțiilor financiare și persoanelor fizice.”²³ La rândul său, pct. 99 din Hotărârea BNM nr. 78 din 11.04.2018 cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la operațiunile cu numerar în băncile din Republica Moldova conține următoarea dispoziție: „Banca este obligată să acopere diferențele în minus / suspecte de a fi false, iar diferențele depistate în plus, vor fi transferate de către BNM în contul băncii.”²⁴

Prevederile analizate arată că, atunci când în circuitul monetar apar semne bănești false, sunt afectate persoanele care au interacționat cu făptuitorul – instituții financiare / bănci, alți agenți economici sau persoane fizice. Ele devin victime deoarece au fost induse în eroare de către făptuitor și au ajuns, în acest fel, să obțină și/sau să dețină monedele false în cadrul activităților pe care le desfășoară. Această realitate practică se leagă firesc de ideea nodală: victima este titularul valorii sociale protejate, cel în al cărui spațiu personal sau instituțional se simte imediat efectul infracțiunii. În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM, identificarea acestor victime este facilă tocmai pentru că falsitatea se manifestă direct în sfera lor de activitate. O asemenea concluzie este valabilă și în cazul în care pe piața valorilor mobiliare apar valori mobiliare false, fiind afectați acei participanți la piața valorilor mobiliare care au interacționat cu făptuitorul.

În această ordine de idei, nu poate fi ignorat punctul de vedere al lui V. Stati: „Vorbim despre victima infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM, atunci când acestea presupun: „a) luarea ilegală a bunurilor, în contextul punerii în circulație a semnelor bănești sau a titlurilor de valoare false; b) beneficierea ilegală de servicii ori lucrări, în contextul punerii în circulație a semnelor bănești sau a titlurilor de valoare false. În astfel de cazuri, victimă este posesorul bunurilor luate ilegal de către făptuitor sau, respectiv, prestatorul serviciilor / executantul lucrărilor de care beneficiază ilegal făptuitorul.”²⁵

În legătură cu infracțiunea de falsificare de monede sau de alte valori, prevăzută la art. 282 din Codul penal al României din 1968, viziuni apropiate exprimă unii autori români. De exemplu, A. Boroși menționează: „Poate fi subiect al infracțiunii prevăzute în art. 282 C. pen. persoana fizică sau juridică indusă în eroare prin înmânarea monedei sau valorii falsificate și care, în felul acesta, este prejudiciată din punct de vedere material.”²⁶ Gh. Alecu susține că „poate fi subiect al infracțiunii persoana fizică sau juridică indusă în eroare prin înmânarea monedei sau valorii falsificate și care, în felul acesta este prejudiciată din punct de vedere material.”²⁷

În literatura de specialitate rusă, abordarea este convergentă. Astfel, C.Z. Aliev, A.V. Kareaghina și N.I. Avakova opinează: „Persoanei aflate în eroare de bunăcredință cu pri-

²³ Hotărârea BNM cu privire la modificarea hotărârii Consiliului de Administrație al BNM nr. 1 din 12.01.1998 cu privire la punerea în circulație a monedei metalice cu valoarea nominală de 50 de bani, modelul anului 1997. Nr. 24 din 09.02.1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr. 16-18 (39).

²⁴ Hotărârea BNM cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la operațiunile cu numerar în băncile din Republica Moldova. Nr. 78 din 11.04.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 133-141 (585).

²⁵ Stati V. Infracțiuni economice: Monografie. Chișinău: Tipografia Centrală, 2024, p. 39. 667 p.

²⁶ Boroși A. Drept penal: partea specială. București: C.H. Beck, 2006, p. 481. 696 p.

²⁷ Alecu Gh. Instituții de drept penal: Partea generală și Partea specială. Constanța: Ovidius University Press, 2010, p. 454. 671 p.

vire la autenticitatea semnelor bănești sau a valorilor mobiliare pe care le deține, în lipsa unui scop de a pune în circulație falsuri, i se poate aduce un prejudiciu moral, iar uneori chiar material. În aceste condiții, persoana de bunăcredință care transmite bani falsificați sau valori mobiliare false este considerată victimă.²⁸ De asemenea, prezintă interes părerea exprimată de A.S. Murzabaeva: „Ca urmare a punerii în circulație a semnelor bănești sau a valorilor mobiliare false, victime devin persoanele care le dobândesc (fiind induse în eroare – n.a.). În acest caz sunt afectate drepturile patrimoniale ale dobânditorilor de bună-credință ai semnelor bănești sau valorilor mobiliare false.”²⁹

Din analiza tuturor acestor puncte de vedere pare să rezulte că victima infracțiunilor, prevăzute la art. 236 CP RM, este orice persoană de bună-credință care, în activitatea sa din circuitul monetar sau de pe piața valorilor mobiliare, este indusă în eroare de făptuitor și ajunge, fără să știe, să primească ori să păstreze semne bănești sau valori mobiliare false. Pentru a verifica această ipoteză, considerăm necesar să o abordăm prin prisma conținutului pe care îl are obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM. În publicațiile noastre anterioare în care am analizat acest conținut, am afirmat, între altele: „Punerea în circulație a semnelor bănești autentice constituie primul pas în procesul de circulație a semnelor bănești autentice. În acest proces sunt implicați subiecți de drept public și subiecți de drept privat care participă la diferite raporturi de natură monetară.”³⁰; „Punerea în circulație a titlurilor de valoare autentice constituie primul pas în procesul de circulație a titlurilor de valoare autentice. În acest proces sunt implicați subiecți de drept public și subiecți de drept privat care participă la diferite raporturi pe piața valorilor mobiliare.”³¹

În consecință, în cazul punerii în circulație a semnelor bănești sau valorilor mobiliare false, subiecții relațiilor sociale protejate de art. 236 CP RM sunt persoanele fizice sau juridice care participă, cu bună-credință, la circuitul monetar ori la piața valorilor mobiliare. Atunci când aceste persoane sunt induse în eroare de către făptuitor și ajung, fără să știe, să primească ori să păstreze semne bănești sau valori mobiliare false, ele dobândesc calitatea de victimă a infracțiunilor prevăzute de acest articol.

Totuși, trebuie avut în vedere că punerea în circulație a semnelor bănești sau a valorilor mobiliare false nu reprezintă singura modalitate normativă a infracțiunilor prevăzute

²⁸ Алиев С.З. Уголовно-правовая характеристика фальшивомонетничества: проблемы теории и практики. În: Вестник Московского университета им. С.Ю. Витте. Серия 2: Юридические науки, 2016, № 1, с. 39-47; Карягина А.В., Авакова Н.И. Уголовно-правовой анализ современного фальшивомонетничества: проблемы теории и практики. În: Вестник Таганрогского института управления и экономики, 2017, с. 62-65.

²⁹ Мурзабаева А.С. Проблемы уголовно-правовой квалификации фальшивомонетничества. În: Modern Science, 2019, № 3, с. 224-228.

³⁰ Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal al Republicii Moldova. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației, 6 iunie 2024. Cahul: CentroGrafic SRL, 2024. Vol. 11, partea I, p. 87-91; Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal: clarificări conceptuale. În: Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice și economice, 7-8 noiembrie 2024. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, p. 67-71.

³¹ Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal al Republicii Moldova. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației, 6 iunie 2024. Cahul: CentroGrafic SRL, 2024. Vol. 11, partea I, p. 87-91; Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal: clarificări conceptuale. În: Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice și economice, 7-8 noiembrie 2024. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, p. 67-71.

la art. 236 CP RM. Au aceste infracțiuni o victimă atunci când modalitatea lor normativă constă în fabricarea semnelor bănești sau a valorilor mobiliare false? Sau, privite dintrun unghi mai larg, aceste infracțiuni pot avea o victimă identificabilă indiferent de modalitatea normativă sub care se manifestă?

Nu este deloc accidental faptul că ridicăm asemenea întrebări. Or, atrag atenția unele opinii din doctrina penală română, care au fost exprimate în legătură cu infracțiunea de falsificare de monede sau de alte valori, prevăzută la art. 282 din Codul penal al României din 1968. Astfel, A. Boroș menționează: „Subiectul pasiv al infracțiunii este instituția care a emis moneda sau titlul de valoare supus falsificării, ale cărei interese, autoritate și încredere publică sunt puternic afectate în urma săvârșirii respectivei activități infracționale.”³² De asemenea, Gh. Alecu opinează: „Subiectul pasiv este instituția care a emis moneda sau titlul de valoare supus falsificării, ale cărei interese, autoritate și încredere publică sunt puternic afectate în urma săvârșirii respectivei activități infracționale.”³³

Mai nuanțate sunt pozițiile altor autori români. Spre exemplu, după părerea lui C. Butiuc, „subiectul pasiv poate fi unic sau multiplu (evid. ns.). Întotdeauna (evid. ns.) în această postură apare instituția emitentă de monedă sau a titlului de valoare care a fost falsificat și care suferă de pe urma pierderii încrederii publice. Mai poate exista și un subiect pasiv eventual (evid. ns.) – persoana fizică sau juridică ce a fost indusă în eroare prin primirea de monedă sau titluri falsificate și care este și păgubită în plan material.”³⁴ În viziunea lui S. Kahane, „subiectul pasiv cert (evid. ns.) al infracțiunii este institutul sau instituția care a emis moneda sau titlul de valoare falsificat (de către făptuitor – n.a.), ce este nevoită să retragă toate monedele sau titlurile falsificate care au ajuns în circuitul serviciilor sale, pierzând astfel contravaloarea acestora și care mai este dăunat și prin pierderea încrederii publice în valabilitatea monedelor sau titlurilor de valoare de felul celor falsificate. E suficient să se răspândească știrea că se găsesc în circulație anumite monede sau titluri de valoare falsificate pentru ca neîncrederea în monedele sau titlurile de același gen valabile să devină generale.”³⁵

În contextul examinării infracțiunii de falsificare de monede, prevăzute la art. 310 din Codul penal al României din 2009, și a infracțiunii de falsificare de titluri de credit sau instrumente de plată, prevăzute la art. 311 din Codul penal al României din 2009, M. Udriou evidențiază ca subiect pasiv „instituția emitentă a monedei”³⁶, „instituția emitentă a titlului de credit [...]”³⁷. În același context, C. Butiuc atribuie calitatea de subiect pasiv pentru „autoritatea care a emis moneda”³⁸, „instituția emitentă a titlului de credit [...]”³⁹.

În concluzie, atât în ipoteza de fabricare a semnelor bănești false, cât și în ipoteza de punere în circulație a unor asemenea falsuri, subiect al relațiilor sociale, apărute contra infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM, este emitentul de semne bănești autentice. Atât în ipoteza de fabricare a valorilor mobiliare false, cât și în ipoteza de punere în circulație

³² Boroș A. Drept penal: partea specială. București: C.H. Beck, 2006, p. 481. 696 p.

³³ Alecu Gh. Instituții de drept penal: Partea generală și Partea specială. Constanța: Ovidius University Press, 2010, p. 454. 671 p.

³⁴ Mateuț Gh. ș.a. Codul penal comentat. Vol. 2: partea specială. București: Hamangiu, 2008, p. 802. 1145 p.

³⁵ Dongoroz V. ș.a. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială – vol. IV. București: Editura Academiei Române, All Beck, 2003, p. 330. 926 p.

³⁶ Udriou M. Drept penal. Partea specială. București: C.H. Beck, 2019, p. 680. 862 p.

³⁷ Ibidem, p. 683.

³⁸ Brutaru V. ș.a. Explicațiile noului Cod penal. Vol. 4. Art. 257-366 / G. Antoniu, T. Toader (coord.). București: Universul Juridic, 2016, p. 409. 892 p.

³⁹ Ibidem, p. 424.

a unor astfel de falsuri, subiect al relațiilor sociale, apărute contra infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM, este emitentul de valori mobiliare autentice.

Putem oare afirma că – în ipoteza de fabricare a semnelor bănești false, precum și în ipoteza de punere în circulație a unor asemenea falsuri – victimă certă / principală este un stat sau o uniune monetară de state? Pentru a răspunde la această întrebare, considerăm important să reproducem precizarea făcută de A. V. Sumacev și D. A. Pisarenko: „Pentru persoana juridică, aflată în postura de victimă, este obligatorie existența unei legături cauzale directe între infracțiune și apariția posturii respective.”⁴⁰ Am reprodus această precizare deoarece, în cazul emisiei de semne bănești (adică al fabricării de semne bănești autentice), la relațiile sociale protejate împotriva infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM participă direct nu un stat sau o uniune monetară de state, ci o autoritate publică abilitată în materie de emisie monetară. În acest context, V. Stati remarcă întemeiat: „Datorită specificului unor infracțiuni, [...] titular al valorilor sociale protegute este statul. Acesta nu poate avea calitatea de victimă a infracțiunii, de vreme ce victimă a infracțiunii este persoana fizică sau juridică care evoluează în calitate de participant la relațiile sociale ocrotite de legea penală.”⁴¹

În raport cu infracțiunile prevăzute la art. 236 CP RM, confirmarea acestei teze se regăsește în cuprinsul unor dispoziții relevante: „BNM are dreptul exclusiv de a emite pe teritoriul Republicii Moldova bancnote și monede metalice [...]”⁴² (art. 2 al Legii nr. 1232 din 15.12.1992 cu privire la bani); „Banca Centrală Europeană [...] este singura abilitată să autorizeze emisiunea de monedă euro. [...]”⁴³ (alin. (3) art. 282 din Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene). Anume din această cauză nu putem fi de acord cu punctul de vedere al lui M. Udroiș⁴⁴ și al lui C. Butiuc⁴⁵, conform căruia un stat ar avea calitatea de subiect pasiv cert / principal al infracțiunii de falsificare de monede, prevăzute la art. 310 din Codul penal al României din 2009, precum și al infracțiunii de falsificare de titluri de credit sau instrumente de plată, prevăzute la art. 311 din Codul penal al României din 2009.

La argumentul nostru se adaugă cel invocat de I. Selevestru, conform căruia un stat nu poate fi victima niciunei infracțiuni: „Ar fi impropriu ca din postura de victimă a infracțiunii statul să-și exercite calitatea de apărător al ordinii de drept. Un stat care evoluează în această postură este un stat care se declară incapabil de a-și apăra cetățenii împotriva infracțiunilor. Este un stat ca și cum inexistent.”⁴⁶ În mod asemănător, V. Stati susține: „Statul Republica Moldova este, fără doar și poate, titular al valorilor și relațiilor sociale apărute împotriva infracțiunilor sus-menționate. Însă statul nu poate apărea în postura de victimă a niciunei infracțiuni prevăzute de partea specială a Codului penal al

⁴⁰ Сумачев А.В., Писаренко Д.А. К вопросу о понятии юридического лица, потерпевшего от преступления. În: Юридическая наука и правоохранительная практика, 2012, № 1, с. 87-91.

⁴¹ Stati V. Infracțiuni economice: Note de curs. Chișinău: CEP USM, 2014, p. 17. 530 p.

⁴² Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei. Nr. 548 din 21.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 56-57, 624.

⁴³ Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene – Protocoale – Anexe – Declarații anexate la Actul final al Conferinței interguvernamentale care a adoptat Tratatul de la Lisabona semnat la 13 decembrie 2007 – Tabele de corespondență. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT> (accesat la 4 ianuarie 2026).

⁴⁴ A se vedea: Udroiș M. Drept penal. Partea specială. București: C.H. Beck, 2019, p. 680, 683. 862 p.

⁴⁵ A se vedea: Brutaru V. ș.a. Explicațiile noului Cod penal. Vol. 4. Art. 257-366 / G. Antoniu, T. Toader (coord.). București: Universul Juridic, 2016, p. 424. 892 p.

⁴⁶ Selevestru I. Victima infracțiunilor prevăzute la art. 191 CP RM. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2015, nr. 3, p. 194-199.

Republicii Moldova. Rolul statului Republica Moldova este să asigure apărarea valorilor și relațiilor sociale care alcătuiesc ordinea de drept. Acest rol nu poate fi cumulat cu cel de victimă a infracțiunii.⁴⁷

Așadar, în esență, un stat nu poate fi plasat în postura de victimă fără a-și compromite propria rațiune de a exista. A-l considera subiect pasiv al infracțiunii înseamnă a răsturna ordinea juridică: garantul devine protejat, iar autoritatea care trebuie să apere ordinea de drept ajunge să revendice protecție. Un asemenea paradox ar anula funcția fundamentală a statului – aceea de a proteja cetățenii și valorile sociale – și ar transforma instituțiile sale într-o structură formală, lipsită de capacitatea de a reacționa. Prin urmare, statul nu poate fi victimă în sens material fără a se autonega ca putere publică; un stat care se revendică victimă încetează, în mod simbolic și funcțional, să mai fie stat.

În fine, prezentăm un al treilea argument de ce un stat și, prin extensie, o uniune monetară de state nu pot avea calitatea de victimă certă / principală a infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM. Acest argument decurge dintr-o idee pe care am exprimat-o într-o publicație anterioară: „În Codul penal al Republicii Moldova nu există capitole în care să fie prevăzută răspunderea pentru infracțiuni de fals sau infracțiuni contra încrederii publice. În legea penală moldavă, fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false este incriminată în capitolul dedicat infracțiunilor economice⁴⁸; „După părerea noastră, a ignora aceasta ar însemna să nesocotim voința legiuitorului moldav și, în consecință, să admitem erori în procesul de stabilire a obiectului juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM. Noțiunea de încredere publică în autenticitatea banilor sau a titlurilor de valoare nu decurge din noțiunea generică de economie națională. Or, cerința obligatorie este ca obiectul juridic special al infracțiunii să derive din obiectul juridic generic al infracțiunii.⁴⁹ Or, cel puțin din perspectiva Republicii Moldova, economia națională nu este una de stat. Statul reglementează economia, fără a fi însă titularul ei; prin urmare, el nu poate fi victimă certă / principală a acestor infracțiuni.

Se poate susține că societatea ar fi victimă certă / principală a infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM? În legătură cu infracțiunea de falsificare de monede, prevăzută la art. 310 din Codul penal al României din 2009, N. Manea afirmă: „Întrucât prin săvârșirea infracțiunii de falsificare de monede se aduce atingere ori se lezează întreaga colectivitate, stânjenind relațiile între oameni, datorită afectării încrederii publice ca valoare socială, apare mai evident decât la orice altă infracțiune că societatea în ansamblul său este subiect pasiv generic.⁵⁰ În termeni apropiați, în legătură cu aceeași infracțiune, C. Butiuc menționează

⁴⁷ Stati V. Infracțiuni economice: Monografie. Chișinău: Tipografia Centrală, 2024, p. 18-19. 667 p.

⁴⁸ Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal al Republicii Moldova. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației, 6 iunie 2024, Cahul. Cahul: CentroGrafic SRL, Cahul, 2024, Vol. 11, Partea I, p. 87-91; Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal: clarificări conceptuale. În: Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice și economice, 7-8 noiembrie 2024, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, p. 67-71.

⁴⁹ Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal al Republicii Moldova. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației, 6 iunie 2024. Cahul: CentroGrafic SRL, 2024. Vol. 11, partea I, p. 87-91; Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal: clarificări conceptuale. În: Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice și economice, 7-8 noiembrie 2024. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, p. 67-71.

⁵⁰ Manea N. R. Investigarea criminalistică a infracțiunii de falsificare de monede. Teză de doctor în drept. București, 2018, p. 34. 239 p.

că „subiect pasiv generic este societatea”⁵¹ (Interesant este că C. Butiuc face o asemenea afirmație în legătură cu infracțiunea de falsificare de monede, prevăzută la art. 310 din Codul penal al României din 2009, nu și în legătură cu infracțiunea de falsificare de titluri de credit sau instrumente de plată, prevăzută la art. 310 din Codul penal al României din 2009). De asemenea, M. C. Boga are un punct de vedere similar cu cel al lui N. Manea și C. Butiuc.⁵²

Nu împărtășim aceste opinii și, în sprijinul poziției noastre, invocăm argumentul formulat de Gh. Pavliuc: „Nu ar fi justificată identificarea victimei infracțiunii cu societatea, cu întreaga ordine de drept. Or, așa cum rezultă din alin. (1) art. 2 CP RM, întreaga ordine de drept (și relațiile sociale aferente) constituie obiectul juridic general al infracțiunilor prevăzute de partea specială a Codului penal.”⁵³ Nu este neglijabilă nici opinia lui C. Mitrache: „În ultimă instanță, orice infracțiune lezează societatea, ordinea de drept.”⁵⁴ În alți termeni, victima infracțiunii se raportează la sistemul obiectului infracțiunii, fără a se identifica cu acesta.

În afară de aceasta, nu trebuie să uităm că la relațiile sociale protejate împotriva infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM participă direct nu societatea în ansamblu, ci persoane fizice sau juridice, priviți ca reprezentanți ai societății, ca actori sociali concreți. Toate acestea demonstrează că societatea însăși nu poate apărea în postura de victimă a infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM.

4. CONCLUZII.

Studiul nostru se încheie prin enunțarea următoarelor concluzii:

1. în sens strict penal, persoanele care resimt efectele colaterale ale infracțiunii nu pot fi considerate victime ale infracțiunii, chiar dacă, în plan uman și social, suferința lor este reală și necesită atenție;

2. nu este admisibilă confuzia dintre accepțiunea juridico-penală a victimei infracțiunii și accepțiunea procesual-penală a acesteia;

3. sub aspect juridico-penal, victima infracțiunii este purtătorul valorii sociale pe care norma de incriminare o protejează și în al cărui spațiu personal sau instituțional se resimte efectul faptei. Poziția victimei ca titular al valorii sociale protejate nu poate fi înțeleasă decât în cadrul relației sociale pe care o structurează și în interiorul căreia se manifestă efectele încălcării normei penale;

4. este victimă certă / principală a infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM emittentul semnelor bănești sau al valorilor mobiliare, care fie au fost imitate în procesul fabricării de către făptuitor, fie au fost puse în circulație de către acesta;

5. este victimă eventuală / secundară a infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM acea persoană care obține și/sau deține semne bănești ori valori mobiliare false în urma inducerii sale în eroare;

6. societatea, un stat sau o uniune monetară de state nu pot avea calitatea de victimă a infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM.

⁵¹ Brutaru V. ș.a. Explicațiile noului Cod penal. Vol. 4. Art. 257-366 / G. Antoniu, T. Toader (coord.). București: Universul Juridic, 2016, p. 424. 892 p.

⁵² Boga M. C. Acțiunea penală. Noțiune, obiect, subiecți și trăsături. În: Acta Universitatis George Bacovia. Juridica, 2012, nr. 1, p. 26-47.

⁵³ Pavliuc Gh. Victima în dreptul procesual penal și în dreptul penal. În: Актуальные научные исследования в современном мире, 2018. Вып. 3, ч. 8, p. 27-32.

⁵⁴ Mitrache C. Drept penal roman. Partea generală. București: Șansa, 1999, p. 85. 357 p.

BIBLIOGRAFIE
BIBLIOGRAPHY

- Alecu Gh. Instituții de drept penal: Partea generală și Partea specială. Constanța: Ovidius University Press, 2010. 671 p. ISBN 978-973-614-614-579-7.
- Barbăneagră A. ș.a. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A. Barbăneagră. Chișinău: Arc, 2003. 836 p. ISBN 9975-61-291-1.
- Barbăneagră A. ș.a. Codul penal comentat și adnotat. Chișinău: Cartier, 2005. 656 p. ISBN 9975-29-338-X.
- Bogea M. C. Acțiunea penală. Noțiune, obiect, subiecți și trăsături. În: Acta Universitatis George Bacovia. Juridica, 2012, nr. 1, p. 26-47. ISSN 2285-1933.
- Borodac A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p. ISBN 9975-9788-7-8.
- Boroi A. Drept penal: partea specială. București: C.H. Beck, 2006. 696 p. ISBN 973-655-998-X.
- Botnarenco M., Strîmbeanu A. Victima infracțiunilor prevăzute la art. 259 din Codul penal. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2022, nr. 8, p. 111-120. ISSN 1814-3199.
- Brînza S., Stati V., Stratan A. Drept penal. Partea specială: Compendiu. Ediția a 2-a. Chișinău: CEP USM, 2025. 402 p. ISBN 978-5-88554-470-2.
- Brînza S., Stati V. Drept penal. Partea specială: Compendiu. Chișinău: CEP USM, 2021. 370 p. ISBN 978-9975-158-47-3.
- Brînza S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p. ISBN 978-9975-53-470-3.
- Brutaru V. ș.a. Explicațiile noului Cod penal. Vol. 4. Art. 257-366 / G. Antoniu, T. Toader (coord.). București: Universul Juridic, 2016. 892 p. ISBN 978-606-673-341-0.
- Buza N. Victima infracțiunii de tratamente inumane (art. 137 CP RM). În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2010, nr. 3, p. 176-181. ISSN 1814-3199.
- Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110 (447).
- Coste A.-I. Subiectul pasiv al infracțiunii și persoana vătămată prin comiterea acesteia. Analiză comparativă a celor două noțiuni din prisma constituirii ca parte civilă în procesul penal. În: Themis, 2020, nr. 2, p. 8-34. ISSN 1584-9783.
- Decizia Curții Constituționale a României referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 35 alin. (1) din Codul penal și art. 238 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal. Nr. 726 din 06.12.2016. În: Monitorul Oficial al României, 2017, nr. 130.
- Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32012L0029> (accesat la 4 ianuarie 2026).
- Dongoroz V. ș.a. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială – vol. IV. București: Editura Academiei Române, All Beck, 2003. 926 p. ISBN 973-27-0998-7.

- Gladchi Gh. Obiectul material al infracțiunii și victima infracțiunii. În: Reabilitarea victimelor infracțiunii, 22 octombrie 2021, Chișinău. Bălți: Indigou Color, 2022. ISBN 978-9975-159-02-9.
- Guidea P. Obiectul infracțiunii prevăzute la art. 168 din Codul penal. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2024, nr. 8, p. 110-114. ISSN 1814-3199.
- Hotărârea BNM cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la operațiunile cu numerar în băncile din Republica Moldova. Nr. 78 din 11.04.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 133-141 (585).
- Hotărârea BNM cu privire la modificarea hotărârii Consiliului de Administrație al BNM nr. 1 din 12.01.1998 cu privire la punerea în circulație a monedei metalice cu valoarea nominală de 50 de bani, modelul anului 1997. Nr. 24 din 09.02.1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr. 16-18 (39).
- Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin. (3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit. b) și din articolul 335 alin. (11) din Codul penal. Nr. 24 din 17.10.2019. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 338-343 (207).
- Hotca M. A. Manual de drept penal. Partea generală. București: Universul Juridic, 2020. 592 p. ISBN 978-606-39-0731-9.
- Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei. Nr. 548 din 21.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 56-57 (624).
- Manea N. R. Investigarea criminalistică a infracțiunii de falsificare de monede / teză de doctor în drept. București, 2018. 239 p.
- Mateuț Gh. ș.a. Codul penal comentat. Vol. 2: partea specială. București: Hamangiu, 2008. 1145 p. ISBN 978-973-1836-67-6.
- Mitrache C. Drept penal roman. Partea generală. București: Șansa, 1999. 357 p. ISBN 973-9167-89-6.
- Pavliuc Gh. Victima în dreptul procesual penal și în dreptul penal. În: Актуальные научные исследования в современном мире, 2018. Вып. 3, ч. 8, p. 27-32. ISSN 2524-0986.
- Poalelungi M. ș.a. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p. ISBN 978-9975-53-231-0.
- Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal al Republicii Moldova. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației, 6 iunie 2024. Cahul: CentroGrafic SRL, 2024. Vol. 11, partea I, p. 87-91. ISSN 2587-3571.
- Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal: clarificări conceptuale. În: Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice și economice, 7-8 noiembrie 2024. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, p. 67-71. ISBN 978-9975-62-798-6.
- Selevestru I. Victima infracțiunilor prevăzute la art. 191 CP RM. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2015, nr. 3, p. 194-199. ISSN 1814-3199.
- Stati V., Manea V. Noi abordări referitoare la aplicarea răspunderii pentru infracțiunile prevăzute la art. 236 și 237 CP RM. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2013, nr. 3, p. 188-196. ISSN 1814-3199.
- Stati V. Infracțiuni economice: Monografie. Chișinău: Tipografia Centrală, 2024. 667 p. ISBN 978-5-88554-363-7.
- Stati V. Infracțiuni economice: Note de curs. Chișinău: CEP USM, 2014. 530 p. ISBN 978-

9975-71-520-1.

Stati V. Infrafracțiuni economice: Note de curs. Ediția a 3-a. Chișinău: CEP USM, 2019. 600 p. ISBN 978-9975-146-73-9.

Udroiu M. Drept penal. Partea generală. București: C.H. Beck, 2018. 776 p. ISBN 978-606-18-0765-9.

Udroiu M. Drept penal. Partea specială. București: C.H. Beck, 2019. 862 p. ISBN 978-606-18-0865-6.

Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene -- Protocoale – Anexa – Declarații anexate la Actul final al Conferinței interguvernamentale care a adoptat Tratatul de la Lisabona semnat la 13 decembrie 2007 – Tabele de corespondență. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT> (accesat la 4 ianuarie 2026).

Алиев С.З. Уголовно-правовая характеристика фальшивомонетничества: проблемы теории и практики. În: Вестник Московского университета им. С.Ю. Витте. Серия 2: Юридические науки, 2016, № 1, с. 39-47. ISSN 2587-9472.

Карягина А.В., Авакова Н.И. Уголовно-правовой анализ современного фальшивомонетничества: проблемы теории и практики. În: Вестник Таганрогского института управления и экономики, 2017, с. 62-65. ISSN 2071-9604.

Мурзабаева А.С. Проблемы уголовно-правовой квалификации фальшивомонетничества. În: Modern Science, 2019, № 3, с. 224-228. ISSN 2414-9918.

Сумачев А.В., Писаренко Д.А. К вопросу о понятии юридического лица, потерпевшего от преступления. În: Юридическая наука и правоохранительная практика, 2012, № 1, с. 87-91. ISSN 1998-6963.